

punkt i Elna Møllers arkæologiske undersøgelser af kirken gør de op med hidtidige opfattelser og giver et bud på en »lokal« måleenhed samt ansatser til en tolkning af talmystikken i kirkens indbyrdes relationer.

Til afrunding af dette spekter af kirkekunst afsluttes skriftet med en godbid, »Musikken i Danmarks kirker« af Ole Olesen.

Jeg skal sluttelig ikke undlade at gøre opmærksom på, at bogen er gennemillustreret med tegninger, plancher og fine sort-hvide fotografier, helt i tråd med udstyret for Danmarks Kirker, og at den er forsynet med grundige og fyldige referencer.

Wivan Munk-Jørgensen

- J. Gram-Andersen (red.): *Den sjællandske øgruppes landmilitære domiciler*. Bind I-II. (Østre Landsdelskommando, Ringsted, 1980-82). 330 s. og 290 s.

I 1975-76 udsendte Vestre Landsdelskommando et 3-bindsværk om de jysk-fynske styrkers domiciler (d.v.s. lokaliteter, der på et givet tidspunkt har haft tilknytning til en landmilitær enhed). Denne indsats satte gang i Østre Landsdelskommandos bestræbelser for at foretage en tilsvarende indsamling, bearbejdelse og udgivelse af materiale vedrørende de militære domiciler på den sjællandske øgruppe og Bornholm. Ideen var på denne måde at skabe en landsdækkende »militærhistorisk Trap Danmark«.

Opgaven er stor. Der regnes med, at ikke færre end 130 domiciler bør medtages i Østre Landsdelskommandos beskrivelse, der er planlagt til at skulle omfatte 8 bind plus et specielt Bornholmsbind. Der foreligger indtil nu 2 bind, og disse afspejler til fulde redaktionens problemer med at opnå en klar

disposition for det omfattende arbejde. For ikke at skyde publiceringen ud i en uvis fremtid har man valgt at lade indholdet af de enkelte bind afhænge af hvilke manuskripter, der er kommet i hus. En overordnet alfabetisk eller geografisk inddeling er dermed fra starten opgivet, hvilket er forståeligt, men beklageligt, og man må håbe, at det planlagte register- og oversigtsbind til sin tid vil kunne binde værkets mange dele sammen på en for brugeren acceptabel måde.

Bind I indledes med en fyldig redegørelse af redaktøren, kaptajn J. Gram-Andersen, for værkets tilblivelse, hvorefter der via et par korte historiske rids over den sjællandske øgruppes militære betydning og Østre Landsdelskommandos oprindelse tages fat på domicilbeskrivelserne. De 2 bind omfatter ca. 30 lokaliteter og dækker først og fremmest København og Nordsjælland, men der er mange huller, som de efterfølgende bind må fylde ud. De enkelte bidrag, der hovedsagelig er forfattet af officerer, spænder fra nogle få sider op til ganske store artikler (f.eks. om Frederiksborg Slot og Livgardens Kaserne i bd. I, Amager Fæled og Sandholmlejren i bd. II); men fælles for bidragene – store som små – er, at de giver særdeles mange og kontante informationer. Dette skyldes ikke mindst, at redaktionen har fastlagt en klar disposition for den enkelte domicilbeskrivelse – og håndhævet den! I denne disposition er der navnlig grund til at hæfte sig ved de væsentlige afsnit om bygningshistorie og anvendelse (indkvarterede enheder). Også det særdeles fyldige illustrationsmateriale (kort, stik, tegninger og fotografier), der ledsager de enkelte bidrag, er værdifuldt, om end præsentationen af det ofte virker noget uigenomtænkt.

De mange bidrags kvalitet er svin-

gende, som det hyppigt vil være tilfældet med et stort forfatterkollegium, men generelt er niveauet godt. Kan denne standard fastholdes, vil redaktionen – og med den læseren – have grund til at være tilfreds; men der er, som nævnt, lang vej igen, og man savner stadig forfattere til adskillige domicilbeskrivelser, hvorfor redaktøren i indledningen til bind II da også opfordrer interesserede til at melde sig. Denne opfordring være hermed videregivet i håb om, at det store arbejde kan blive afsluttet inden udgangen af dette årti. Det skal tilføjes, at et tredje bind er på trapperne, idet beskrivelsen af Bornholms militære domiciler udsendes i begyndelsen af 1985.

P.C. Willemoes Jørgensen

Jørgen Paulsen: *Augustenborg. Slottet – Flækken – Fyrstehuset*. (G.E.C. Gads Forlag, 1981). Ill. 221 s.

Fhv. direktør for museet på Frederiksborg, Jørgen Paulsen har haft den utaknemlige opgave, det kan være, at overtage en anden forfatters ufærdige plan og sporadiske forarbejder til en bog, i dette tilfælde om Augustenborg på Als. Jørgen Paulsen havde året før sammen med H.P. Clausen udgivet det store værk *Augustenborgerne* (Historisk Samfund for Als og Sundeved 1980) og har haft glimrende forudsætninger for hurtigt at løse den foreliggende opgave. Det er blevet en letlæst og fornemt illustreret bog. Afsnittene om slottet og om fyrstehuset står naturligtvis i stor gæld til den foregående bog. Nyt i forhold til den er afsnittet om flækken Augustenborg. Den skyldte sin udvikling slottets placering dér og kan i perioden 1660-1848 betegnes som et ret isoleret hofsamfund. Hovedvægten i skildringen af flækken er lagt på bygningshistorien.

Dorrit Andersen

Poul Svensson (red.): *Løjtavlen. Et sønderjysk alterskab*. (Forlaget De Unges Kunstkræds, 1983).

Med et pragtværk er altertavlen i Løjt gjort tilgængelig for et stort publikum. Altertavlen hører til blandt de mest pragtfulde fra den allersidste fase før reformationen. Med stort talent har Allan Carlsen gennemfotograferet tavlen, og i plancher kan helhed, enkeltmotiver og detaljer nu gøres til genstand for et indgående studium. Det er en af fordelene ved moderne udgivelser, at enkeltheder kan isoleres og derved gøres lettere tilgængelige. Redaktøren Poul Svensson har gjort sig meget fortjent ved sit initiativ.

En række fagfolk har sat altertavlen ind i en bred sammenhæng. Dr. Hans Valdemar Gregersen beskriver Løjt sogn i 14- og 1500-årene, ikke mindst det kirkelige tilhørsforhold til domkapitlet i Slesvig. Løjt sogn hørte til det område (det gamle Ellum Sysse), hvor plattysk sprog var ved at få fodfæste før reformationen.

Otto Norns afsnit om altertavlen i rum og lys giver en fin redegørelse for altertavlens samspil med kirkerummet og for dens funktion i løbet af kirkeåret. Elisabeth Kofod-Hansen har gennemgået altertavlens historie i bred sammenhæng, en introduktion til aldre og altertavlers placering og betydning i almindelighed for til slut at karakterisere altertavlen i Løjt.

Den egentlige detaljerede ikonografiske beskrivelse af altertavlen og dertil dens skæbne efter reformationen er forfattet af Ulla Haastrup. Det er den egentlige vejledning for den, der vil gå altertavlens budskab efter i alle enkeltheder. Ulla Haastrup betoner sammenhængen mellem passionsspillene, der foregik i kirkerne ved påsketid, og de scener der kan ses i de udskårne dele af altertavlen. Malerierne på de flader, der ses når alterskabet er luk-